

НЕРЕШЕНИ ПРОБЛЕМИ НА СЪВРЕМЕННАТА ПРИРОДОГЕОГРАФСКА И СЕЛИЩНА ТОПОНИМИЯ НА БЪЛГАРИЯ

Златозар Боев

Национален природонаучен музей – БАН

Резюме. Представени са многобройни примери на съвременните названия на селища, планини, върхове и реки в България, които продължават да носят чуждоезични имена от отминали периоди от историята на България, както и такива, свързани с обявения за престъпен комунистически режим в страната (1944 – 1989). Направени са обосновани предложения за замяната на някои от тези названия с български.

Ключови думи: българска топонимия; съвременни селищни имена; турско-арабски български географски имена; руски селищни имена в България

Ходът на времето е неумолим. Сменят се хората, а след тях изчезва и сътвореното в делата им. Едно се руши, друго се създава... Кое остава? Остава културата в общественото съзнание, която се опира на обществената памет. Обществената памет стои на материални основи и тези основи са съхранено в архивите, музеите и библиотеките на една страна. В тях се пазят корените на всяка нация. От там произлизат и основанията за имената на важните неща. А без имена, т.е. думи (понятия), няма мисъл! И едно изречение главата не може да съчини, ако няма понятия в нея. Ето защо имената са важни. Всъщност те са много важни!

Затова нека видим логиката (по-точно отсъствието ѝ) в някои от имената или названията, които използваме всекидневно, като че ли без да се замисляме. Тук ще се спрем само на малка част от географските имена – онези, с които е изпълнена съвременната карта на България.

Български градове със „селски“ имена

От 257 града в България, не по-малко от 45 (17,5 %) продължават да носят някогашните си селски имена в среден род единствено число (съгласувано с думата „село“, която е от ср. р. ед. ч.), въпреки че много от тях са престанали да са села (Kiranov 1945; Michev & Koledarov 1989; Michev 2005) и са прераснали в градове дори преди повече от 100 години!

Не бива да сме максималисти и да стигаме до крайности, като например да искаме град Бяла да се преименува в Бял или Бялград. Как тогава бихме съгласували по род името на София, Стражица, Мездра, Твърдица или Варна? Тук става въпрос за имената на десетки градове, които са останали непроменени и продължават да носят името на основополагащите ги села. Вместо в граматическия среден род много по-удачно би било те да приемат своето „мъжко“ име от мъжки род. Днес сред нашите градове със „селски“ имена са: Аксаково, Антоново, Ардино, Банско, Белово, Бобошево, Болярово, Борово, Брацигово, Брегово, Брезово, Бухово, Българево, Велико Търново, Ветово, Габрово, Глоджево, Гурково, Гълъбово, Дряново, Дулово, Каблешково, Камено, Каолиново, Карлово, Костандово, Кочериново, Маджарово, Малко Търново, Неделино, Николаево, Оряхово, Попово, Приморско, Ракитово, Садово, Севлиево, Сеново, Славяново, Смядово, Суворово, Хасково, Шивачево и Царево. Велико Търново е бил град още от VI в. н. е., т.е. отпреди повече от 1400 години! Към това да добавим и че е бил столица – старопрестолен град на България! Хасково е град от поне 1000 години, Габрово – отпреди 725 години, Карлово – отпреди 427 години, а Оряхово – отпреди 136 години! От инерцията в мисленето ни в други случаи няма и следа (вж. по-долу).

Български градове с комунистически имена

След краха на световния социализъм в 1989 г. у нас Михайловград пръв се отърси от комунистическото си име, свързано с комунистическия активист Христо Михайлов, работил в организацията на БКП и участвал в Септемврийското въстание. С указ на президента Жельо Желев от 1993 градът връща древното си римско име.

Жителите на градове като Димитровград, Благоевград и Велинград обаче като че ли не се сещат, че носят имена на лидери и изповедници на комунистическата идеология, чийто режим у нас бе законово определен за престъпен преди повече от 23 години! Той бе обнародван в „Държавен вестник“, бр. 37 от 5 май 2000 г. Този закон е приет от 37-ото народно събрание на 26 април 2000 г. и е подпечатан с официалния печат на Народното събрание. Престъпните комунистически активисти продължават и днес да са на почит, имената им да се изписват, изговарят, а на места дори и още паметниците им да се почитат. Тези имена продължават почти всекидневно да се вписват в актовете за раждане на десетки хиляди новородени българчета! Очевидно е, че 34 години все още са малко, за да се отърсим от оковите на миналото.

Имената на градовете Сталин (Варна), Димитрово (Перник), Толбухин (Добрич), Коларовград (Шумен) и Георги Трайков (Долни чифлик) вече отдавна са в миналото, но ето че жителите на Димитровград, Благоевград и Велинград като че ли не осъзнават реакционната си пасивност. Велинград е наречен на името на комунистическата партизанка Вела Пеева (фиг. 1).

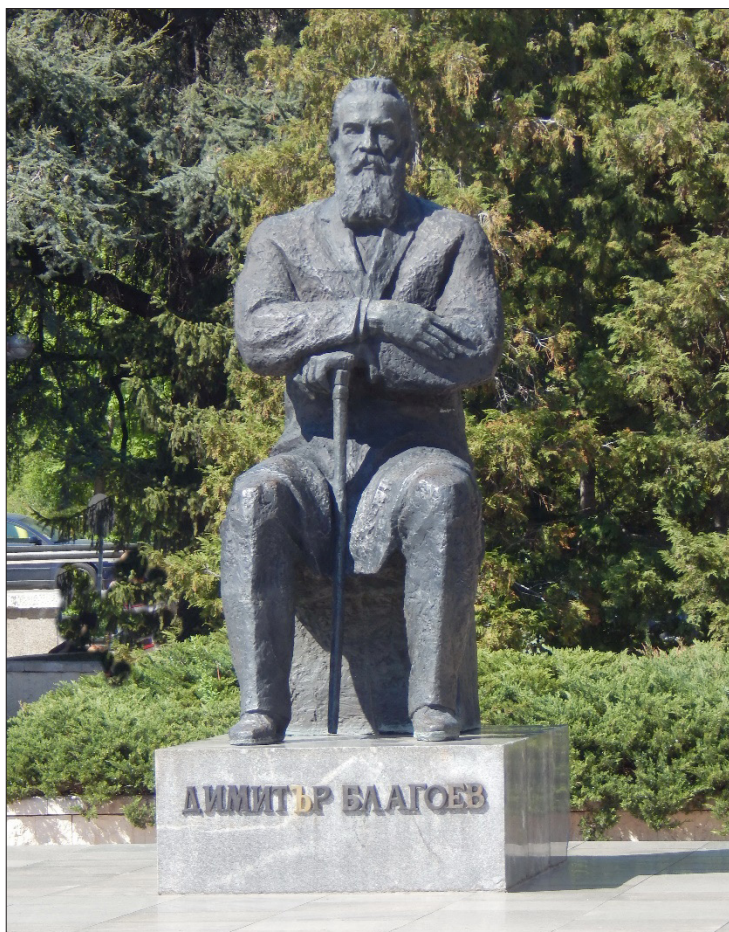

Фигура 1. Паметникът на Вела Пеева във Велинград, 26.12.2022 г.
Снимка: З. Боев

Димитровград продължава да слави името на комунистическия държавник, председател на Коминтерна и съратник на Сталин – Георги Димитров. Благоевград не може да се раздели с името на „Дядото“ – бащата на Българската комунистическа партия Димитър Благоев (фиг. 2).

А биха могли да се намерят предложения за промени в проблемните комунистически имена на тези наши градове: Благоевград – Скаптопара (древното му име) или Бистрец (от реката Бистрица, която протича през града), Димитровград – Тракия (от местоположението му), а Велинград – Каменик (от Каменица – бивш негов квартал).

Има и други спорни комунистически имена на наши макар и по-малки градове. Град Хаджидимово продължава да носи името на комунистическия деец Димо Хаджидимов, който е член на ЦК на БКП и открито подкрепя политиката на СССР и комунистическата ѝ идеология. Град Антоново носи името на комунистическия деец Антон Кръстев, а град Димово се гордее, че слави псевдонима Димо на местния комунистически деец Живко Пуев. Димово може да си върне хубавото някогашно име Бързица, а Хаджидимово – да стане Горян (от името на едно от съставните му села) или Местен (от река Места, до която се намира).

Фигура 2. Паметникът на Димитър Благоев в Благоевград. 10.04.2017 г.
Снимка: З. Боев

Български градове с руски имена

Като че ли днешното ни недомислие е оставило и някои имена, свързани с малко по-старата ни история. Град Игнатиево носи името на неизвестния руски дипломат граф Николай Игнатиев – една изключително противоречива личност за българската история. Ако не се намери по-удачно ново име, Игнатиево може да приеме името Руслар на едно от съставните му села, с което дори ще се запази почитта към Русия – нашата освободителка. Защо Антоново да не си върне предишното хубаво българско име Поляне?

Български арабско-турски имена

Недомислия има и в други географски названия в страната. Първенецът на Балканите още носи арабско-турското име Мусала (фиг. 3), макар че беше предложено изключително удачно негово българско име – Свети Иван Рилски.

Фигура 3. Пирамидата на връх Мусала, 23.07.2022 г. Снимка: З. Боев

Ето само някои върхове в чужбина, които носят имената на светии: Mont Saint-Eynard, Aiguilhe Saint-Michel, St Michael's Mounts, Michaelsberg (Cleebronn), Mont Saint-Michel, Mont Sainte-Odile, Pico de Santana, Pico de São Gonçalo, St. Thomas Mount, Mont Valier. Българският връх Св. Иван Рилски няма да е прецедент, а ще е само едно тяхно ярко попълнение в тази редица от България. Пиринският връх Каймакчал е по-добре да назоваваме с българското му име Изворец, а рилският Караалница – с българското Черна поляна. Върховете на Пирин Демирчал и Ченгелчал защо да не се заменят със семантично равностойните им, но български имена Железен и Кука. Старопланинските Малък кадемлия и Юрушка грамада е редно да станат Малка стъпка и Голяма грамада.

Имаме и други проблемни османо-турски имена, които отдавна очакват своето побългаряване. Сунгурларе може да стане Лозар (поради лозарската му слава). Чепеларе може да стане Студенец, каквото например е името на известното в цялата ни страна негово туристическо дружество. Долен чифлик, което на турски е „долна ферма/стопанство“, може да си върне хубавото име Камчия. Името на символния ни град Батак всъщност е турско и означава „блато“, а едно от старите му български имена е било Батеве. Защо още курортния град Хисаря не може да получи българското си име Градище?

А реките? Колко от тях още си текат със старите си турски имена? Ето някои: Караагач (Черно дърво), Шейтан дере (Дяволска река), Сазлийка (Тръстикова), Канагьол (Кърваво езеро), Чепеларска, Карамандере... Добре, че сме се осмелили да заменим Кара дениз с Черно море!

Инициативи в миналото

В Царство България смяната на чуждите имена с български е ставала по „желанието и почина на техните жители“ (Mutafchiev 1942), т.е. по инициативата на местното население, след което Народното събрание е одобрявало. След повече от 90 години колко актуално звучи написаното от този автор: „и при случаи, когато в тях [селищата, б.а.] отдавна вече не живеят никакви чужденци, продължават да носят чужди, предимно турски имена. Свикнало с тях, населението им не усеща нуждата да ги замени с нови, български“. В същата си статия бележитият наш историк Петър Мутафчиев (1883 – 1943) заключава: „Безсмислено е да се пази зла памет за миналото“. Няма как да не се съгласим, ако гледаме в бъдещето на страната си. Авторът не скрива радостта си от преименуването на Месемврия на Несебър, т.е. замяната на гръцкото с българско име на един от най-красивите ни градове. Същото отбелязва и за смяната на Анхиало с Поморе (дн. Поморие). Предложението му за възстановяването на старобългарското име Овеч на гр. Провадия обаче останало неприето.

Заклучение

Излишно е да сочим примери от държави, които все ни се иска да догоним. Всички те пазят езика си и държат на своята история. Съседите ни Гърция и Турция ревностно и незабавно замениха българските имена на всички селища в присъединените към тях български територии след войните. Същото е и със Сърбия и Румъния.

В третото десетилетие на ХХІ век е време да заличим остатъците от времената, когато сме били зависими от други държави и техните управници, поради което сме се опитвали да ги величаем – криворазбран знак на „благодарност“, че са ни потискали. Сведената ни глава като че ли още не смее да се повдигне. Време е да поставим наши имена там, където все още споменът за потиснически времена стои и ни обвинява в лениво и престъпно безразличие!

Изложените дотук съображения целят да се породят дискусия с надеждата, че някога поне част от тях ще бъдат възприети, за да сложим край на тъй дългото ни нехайство в разрешаването на този наистина важен за културната идентичност на всяка нация проблем. Наистина – да не забравяме: понятията, т.е. имената, са в основата на културната ни памет.

ЛИТЕРАТУРА

- КИРАНОВ, П. 1945. *Списък на населените места*. Главна дирекция на статистиката. Държавна печатница, София, с. 1 – 103.
- МИЧЕВ, Н. 2005. *Речник на имената и статута на населените места в България 1878 – 2004*. Издателска къща „Петър Берон“, София, с. 1 – 408.
- МИЧЕВ, Н. & КОЛЕДАРОВ, П. 1989. *Речник на селищата и селищните имена в България 1878 – 1987*. „Наука и изкуство“, София, с. 1 – 303.
- МУТАФЧИЕВ, П. 1942. Новите имена на нашите селища. в. *Миръ*, № 9651/ юни 1942, с. 2 – 4.

REFERENCES

- KIRANOV, P. 1945. *List of settlements*. General Directorate of Statistics. State Printing Office, Sofia, pp. 1 – 103.
- MICHEV, N. 2005. *Dictionary of the names and status of settlements in Bulgaria 1878 – 2004*. “Peter Beron” publishing house, Sofia, pp. 1 – 408.
- MICHEV, N. & KOLEDAROV, P. 1989. *Dictionary of settlements and settlement names in Bulgaria 1878 – 1987*. “Science and Art”, Sofia, pp. 1 – 303.

MUTAFCHIEV, P. 1942. The new names of our settlements. *Mir*, No. 9651/ June 1942, pp. 2 – 4.

UNSOLVED PROBLEMS OF THE MODERN NATURAL GEOGRAPHICAL AND SETTLEMENT TOPONYMY OF BULGARIA

Abstract. Numerous examples of the modern names of settlements, mountains, peaks and rivers in Bulgaria are presented, which continue to bear foreign-language names from past periods of Bulgaria's history, as well as those related to the declared criminal communist regime in the country (1944-1989). Reasoned proposals have been made to replace some of these names with Bulgarian ones.

Keywords: Bulgarian toponymy; Modern settlements names; Turk-Arab Bulgarian geographical names; Russian settlements names in Bulgaria

✉ **Prof. Zlatozar Boev, DSc.**

ORCID iD: 0000-0002-8049-7509

National Museum of Natural History

Bulgarian Academy of Sciences

1, Tsar Osvoboditel Blvd.

1000 Sofia, Bulgaria

E-mail: boev@nmnhs.com; zlatozarboev@gmail.com